

שמעתא עמיקתא

גליון תרע"ב | פרשת וישב | תשפ"ו | קהילת חניכי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תובכ"א

הלכות מצויות לחנוכה

מצות הדלקת נרות חנוכה

עשיית מלאכה לפני ההדלקה

אכילה ושאר צרכיו לפני ההדלקה
אסור לאכול או להתעסק בשאר דברים חצי שעה לפני זמן חובת ההדלקה (מהשקיעה או מצאה"כ למר כדאית ליה ומר כדאית ליה, עיין לקמן), ואפילו אם התחיל פוסק. [מ"ב ס"י תרעב ס"ק י' ושעה"צ (אות יד)]. וד"ן זה נוהג אף בנשים. [הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש חנוכה פט"ז אות ג)].

לימוד תורה לפני ההדלקה

אפילו ללמוד אסור חצי שעה לפני שהגיע זמן ההדלקה (וי"א שהיא בצה"כ וי"א בשקיעת החמה). ומי"מ הנוהגים להדליק בזמן שקיעת החמה יכולים להקל ללמוד עד השקיעה. [מ"ב ס"ק י' ושעה"צ (אות יד)]. ודעת הגר"נ זצ"ל (חוט שני חנוכה ע"י שיח) דמסתבר שללמוד חנוכה מותר בכל נווה דמסתמא יזכור שצריך להדליק]. וכשמגיע זמן ההדלקה מפסיק ללמודו. [מ"ב ס"ק י'].

מי שתורתו אומנותו

אף מי שתורתו אומנתו צריך לבטל ת"ת כדי לקיים מצות נ"יח בזמן. [הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש פט"ז אות א)]. אולם דעת הגר"פ שיינברג זצ"ל דאין עליהם לבטל ת"ת כדי להדליק בזמן, אלא נשותיהם ידליקו עבורם. וע"י משי"כ בזה בס"ד בשמעתא עמיקתא גליון רמ"ג]. ובחו"ל שמדליקים בבית ולא מדליקים ברה"ר אין צריך לבטל ת"ת כדי להדליק בזמן. [הגרשז"א זצ"ל (פגני חנוכה ע"י קעד)].

סגירת חנויות על מנת להדליק בזמן

יש לסגור החנות על מנת להדליק נ"יח בזמן, ואם פרנסתו תלויה בחנות הפתוחה בזמן ההדלקה, ואין לו את מי להשאיר בחנות, צריך למנות שליח שידליק עבורו. [הגרשז"א זצ"ל (אשרי האיש ח"פ פל"ג אות ג)]. ולענין הנוהגים להדליק בתוך הבית (כגון בחו"ל) יעויין להלן.

זמן ההדלקה

י"א שאין מדליקין נ"יח קודם שתשקע החמה [שו"ע (סי' תרעב סעי' א)], אלא בצאת הכוכבים. [שו"ע (שם) ומ"ב (סי"א) אליבא דהש"ע]. וי"א שיש להדליק בזמן השקיעה. [מ"ב (סי"א)]. וי"א שכן מנהג ירושלים להקפיד להדליק בדיוק בתחלת השקיעה. [הגרשז"א זצ"ל (שבות יצחק חנוכה ע"י ע"א)]. וי"א שכיון שזמן השקיעה האמיתי אינו ברור לנו, וקיי"ל שאין מקדימים ההדלקה קודם השקיעה, יש להדליק קרוב לעשר דקי' אחר זמן השקיעה שבלחות. [הגרשז"א זצ"ל (שבות יצחק ע"י ע"א)]. ובדרך זה כת' האג"מ (ח"ד סי' קא אות ו'). וכל אחד ינהג כמנהגו.

הכנת ההנוכיה לפני זמן ההדלקה

אפילו הנוהגין תמיד להדליק בצה"כ אחר תפלת ערבית, מן הנכון שיכינו עכ"פ השמן בתוך הנרות קודם תפילת ערבית, כדי שיהיה מוכן תיכף אחר תפלת ערבית להדליק. שאם יעשה הכל אחר תפלת ערבית בודאי יש לחוש שיעבור עיקר זמן ההדלקה. [מ"ב (שם)].

להדליק מפלג המנחה

אם הוא טרוד ולא יהיה לו פנאי להדליק בזמן, יכול להקדים להדליק מפלג המנחה ולמעלה [שו"ע (סי' תרעב סעי' א)], והיינו שעה ורביע קודם צה"כ (וחשבנין השעה לפי קוצר היום דהיינו שעות זמניות). [מ"ב (סי"ג)]. ויברך על ההדלקה. [מ"ב (סי"ג)]. ובלבד שיתן בה שמן עד שתכלה רגל מן השוק. [שו"ע (שם)]. ואם לא נתן בה שמן רק כשעור חצי שעה כנהוג בכל יום תחזור ויתן בה שמן וידליק ומי"א ייחזור ויברך. [מ"ב (סי"ד)].

הקדמת תפלת מעריב להדלקת הנרות

המדליק בצאת הכוכבים, לכתחלה יתפלל מעריב ומיד לאחר מכן ידליק. [מ"ב (שם ס"ק א) ובאור הלכה (ד"ה לא מאחרין)]. ומי"מ אם דרכו להתפלל מעריב בשעה מאוחרת, א"צ להקדים להתפלל לפני ההדלקה. [הגרשז"א (שלמי מועד) והגרשז"א זצ"ל (פגני חנוכה ע"י קסד)]. וע"י בש. עמיקתא גליון ל"ח].

יצא להתפלל ופגני בניה

העומד לצאת מביתו להתפלל מעריב ופגע בנרות חנוכה (המוכנות להדלקה) אחר שהגיע זמן הדלקתם, עליו להדליק ואח"כ להתפלל מעריב. [נ"י בתורת חיים (לגר"ח זוננפלד, חנוכה אות ו)]. ואף אחריו שהדליק נר ראשון, עליו לגמור להדליק שאר נרות שהם מחמת הידור מצוה, לפני שחולץ להתפלל. [ד"א בנרות מחמת הידור שידך משום "אין מעבירין", ע"י במ"ב (סי' תרעו ס"ק יא)]. וכן פסק המהרש"ם (דעת תורה סי' תרעב ד"ה עד) דגומר בכה"ג]. ואם אין רצונו להדליק עתה ע"י"מ להדליק יחד עם בני הבית וכדו' יכול להדליק לאחר מכן. [כ"י אין עדתו להדליק נ"יח עתה וכשאין רצונו לקיים המצוה עתה אין משום אין מעבירין על המצות כמבואר במ"א (סי' כה ס"ד ז), ולא דמי להא דלעיל שצריך להדליק לפני מעריב דשאני התם שחפץ לקיים שתייהם אלא שדעתו להקדים א' מהם משום "יתדיר", בכה"ג חל עליו חיוב להדליק כמבואר בשו"ע (רס"י כה). והארכנו בזה בס"ד בשמעתא עמיקתא גליון פ"ג].

להמתין לאשה

אם אשתו לא נמצאת בשעת ההדלקה ורצונה שימתינו לה, יש לעכב ההדלקה משום שלום בית. והכל לפי הענין. [הגר"ח"ק זצ"ל בשם הגר"ח זוננפלד זצ"ל (נר חנוכה פ"ב הגה ח)].

זמן הדלקתם לנוהגים להדליק בתוך הבית

י"א שבמקומות שנוהגים להדליק בתוך הבית א"צ לזיזוה ולהדליק קודם שתכלה רגל מן השוק [רמ"א (סי' תרעב סעי' ג)], ומי"מ אם מדליק בפתח הבית כשהוא פתוח, טוב שיזיזוהו בזה, כיון שיש הכיזר לעוברים ושבים. [רמ"א (שם) ובאור הלכה (ד"ה ומי"מ)]. ואם מדליק תוך הבית יש להדליק כשבני הבית מקובצים יחד. [מ"ב (סי' תרעב ס"ק י)]. וע"י בזה לקמן.

הדלקת נרות חנוכה מאוחר או בזמן על ידי שליח

החושש שיגיע מאוחר לביתו (כחצי שעה אחר צה"כ) ולא יוכל להדליק בזמן, עדיף שישלח שליח כדי לקיים ההדלקה בזמן. [הגרשז"א זצ"ל (שבות יצחק פ"ז אות יד), הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש פ"יד הגה 65) והגר"נ זצ"ל (נר חנוכה פ"ב הגה ל)]. זלא כהשבט הלוי (ח"ד סס"י סז) דאם יכול להדליק מאוחר בלילה ידליק ע"י עצמו. וע"י בשמעתא עמיקתא גליון פ"ג]. וכן אם בידו להדליק מפלג המנחה או בזמן ע"י שליח ידליק בזמן ע"י שליח. [הגרשז"א זצ"ל (שבות יצחק פ"ח ע"י קע - קעא), הגר"נ זצ"ל (חוט שני חנוכה ע"י שיח) והשבט הלוי (שם)]. ואם יכול להדליק בפגני מאוחרת בעצמו או מפלג המנחה (בעצמו), דעת הגרשז"א זצ"ל (פגני חנוכה פ"ח ע"י קע - קעא) שידליק מפלג המנחה. וכל זה אם מדליק בפרסום, אבל המדליק בתוך ביתו (כגון בחו"ל), אינו זקוק להדליק ע"י שליח אלא ידליק כשיגיע לביתו. [הגרשז"א זצ"ל (שבוי"י פ"יב ע"י פא)]. (וע"י לקמן לענין הברכות בהדלקה ע"י שליח).

משיעורי

הרה"ג הרב יוחנן בורגר שליט"א

מו"ץ וראש כולל הוראה רמות

עבר ולא הדליק בזמן

שכח או הזיז ולא הדליק עם שקיעת החמה, מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק, שהוא כמו חצי שעה, שאז העם עוברים ושבים ויש פרסום הנס. ואם עבר זה הזמן ולא הדליק, מדליק והולך כל הלילה [שו"ע (סי' תרעב סעי' ב)], עד עמוד השחר, אף אם לא נשאר חצי שעה עד עמוד השחר. [מ"ב (סי"ק יא) ושבט הלוי (ח"ח סי' קנו אות ב)].

ברכה על הדלקה שלא בזמנה

המדליק בפנים צריך לברך על ההדלקה אף אם עבר זמן שלא תכלה רגל מן השוק. [מ"ב (שם)]. וי"א שבאופן זה כיון שאין היכר לבני רה"ר דוקא אם בני הבית נעורים יכול לברך על הדלקה, אבל אם ישנים לא יברך לברך. ועל כן אם בא לביתו בשעה מאוחרת בלילה ומצא בני ביתו ישנים מן הנכון שיקצם כדי שיוכל להדליק בברכה. [מ"ב (שם) ע"פ המ"א (סי"ק ח)]. וי"א שהנוהג לברך אף כשבני ביתו ישנים אין מוחין בידו. [שעה"צ (אות יז) ע"פ הח"י"מ], ולמעשה המנהג לברך אף באופן זה. [הגר"ש וואזנר זצ"ל (מבית לוי ח"י ע"י ג)]. והמדליק בחוץ י"א שאינו מברך. [כן נ"ר מסקנת הפר"ח (שם) שדוקא המדליק בפנים (אחר הזמן) מברך]. וי"א שמברך [כן משמע מסתימת השו"ע דבכל גוונא מברך. וכן נ"ר מהמ"א (סי"ק ו) בדעת השו"ע. וכן הביא המגיד משנה שיש סוברים שגם המדליק בחוץ מברך והביאו הפר"ח (שם)], וכן המנהג בתנאי שיש עוברים ושבים (ומסתבר שבני ביתו גם מועילים לזה). [הגרשז"א זצ"ל (שבות יצחק פ"ד ע"י פא)].

עבר הלילה ולא הדליק

אם עבר כל הלילה ולא הדליק, אין לו תשלומין. [שו"ע (שם סעי' ב)]. ובלילות האחרים ידליק מספר נרות כמו שאר בני אדם. [רמ"א (שם) ומ"ב (סי"ק יב)].

ערב שבת

תפלת מנחה לפני ההדלקה

בערב שבת נכון לכתחלה להתפלל מנחה תחלה ואח"כ להדליק. [מ"ב (סס"ק ב)]. ובאר בשעה"צ (אות ו) דמכיון שמדליק בעוד היום גדול, ע"כ סומך על הקולא דמפלג ולמעלה נוכל להשוותו כמו לילה, ואם כן איך יתפלל אחר כך מנחה, ומי"מ בדיעבד לא מעכב, עיי"ש].

סדר הדלקת הנרות

ערב שבת מדליקין נר חנוכה תחילה ואח"כ נר שבת. [שו"ע (סי' תרעט)]. ואם הדליק של שבת ולא קיבל שבת במחשבתו יכול להדליק של חנוכה אחר כך. וכל זה באיש המדליק, אבל אשה המדלקת כיון שהמנהג שמסתמא מקבלת שבת בהדלקתה, לא תדליק שוב של חנוכה, אלא תאמר לאחר להדליק והוא יברך אקב"ו להדליק, אבל ברכת שעשה נסים וכן שהחיינו ביום א' יכולה לברך בעצמה. [מ"ב (שם ס"ק א)].

זמן ההדלקה

מדליקין נ"יח בערב שבת בעוד היום גדול (ומי"מ מברך עליהם כמו בחול). [רמ"א (סי' תרעט)]. ודוקא אחר פלג המנחה שהוא שעה ורביע קודם הלילה. [מ"ב (שם ס"ק ב)].

להסמיך ההדלקה לשקיעת החמה

במקומות שנוהגים להדליק נרות שבת בכל שבתות השנה מוקדם. י"א דבערב שבת זו יאחרו הדלקת נרות שבת כדי להדליק נרות חנוכה עשרים וחמש דקות קודם השקיעה.

[הגרשז"א זצ"ל (שלמי מועד)]. ובלוח אר"י להגרמי"ט כתב כן למי שיש לו כמות שמן מצומצמת, אבל בלא"ה יכול להדליק לפני כן כנהוג]. וי"א שא"צ לשנות מהמנהג שנוהגים כל השנה לענין זמן הדלקת נרות שבת, ועל כן ניתן להדליק נרות חנוכה בכל זמן פלג המנחה, ומי"מ לכתחילה ידליק נ"יח סמוך להדלקת נר שבת. [אג"מ (אור"ח ח"ד סי' ס"ג)]. ומו"ז (ח"ב סי' קנב) הביא כן בשם זקני ירושלים].

מוצאי שבת

זמן ההדלקה במוצ"ש

במוצאי שבת יש להזדרז להדליק נרות חנוכה, ועל כן אין לאחר תפלת מעריב. [הגר"א (מעשה רב אות רלא)]. ומי"מ אין להדליק כלל לפני צאת הכוכבים. [באור הלכה (סי' רצג ד"ה שלש כוכבים)]. וע"י במועדים וזמנים (ח"ב סי' קנה) ובשבות יצחק (חנוכה ע"י ענה)]. וע"י בסמוך.

מהמיר כדעת רבינו תם

המחמיר על עצמו להימנע מעשיית מלאכה במוצ"ש עד זמן של ר"ת, במוצ"ש חנוכה עליו להדליק הנ"יח קודם זמן זה, מחמת שאינו נוהג כר"ת מעיקר הדין. [הגרשז"א זצ"ל (שם פט"ז אות טו) והגרשז"א זצ"ל (שבות יצחק ע"י עה)]. ויש שלא שינו זמן יציאת השבת במוצ"ש חנוכה משאר שבתות. [הגר"יז (שבות יצחק ע"י עה), אלא שדעתו שזמן דתכלה רגל מן השוק בזמנינו ארוך יותר. וע"י באור לציון (ח"ד פמ"ג אות ט) שסי"ל שאין לשנות מנהגו לחשוש לדעת ר"ת. וכן דעת האג"מ (ח"ד סי' סב)].

להבריל לפני הדלקת נ"יח

י"א שהבדלה קודמת לנ"יח וי"א שני"ח קודם להבדלה. וכל אחד ינהג כפי מנהג אבותיו. [שו"ע (סי' תרפא סעי' ג), מ"ב (שם) ובה"י (שם)]. ומי"מ מנהג בני ספרד להדליק נ"יח בבית הכנסת קודם הבדלה, ובבית מדליקים לאחר ההבדלה. [אור לציון (ח"ד פמ"ג אות י)].

כמה נרות מדליקים

מעיקר הדין מספיק כל יום להדליק נר אחד. [מ"ב (סי' תרעא ס"ק ד)].

מהדרין לבני עדות המזרח

מי שידו משגת להיות מהדר במצוה בלילה הראשון מדליק אחד ומכאן ואילך מוסיף והולך אחד בכל לילה עד שבליל האחרון יהיו שמונה. [שו"ע (סי' תרעא סעי' א)]. ולדעת השו"ע (רס"י תרעא) אפי' אם בני הבית רבים לא ידליקו יותר. וכן מנהג בני עדות המזרח. ולדעה זו לא מועיל לכוון שלא לצאת יד"ח ע"י בעל הבית ולהדליק בפני עצמו. [אור לציון (ח"ד פמ"ז הגה א ד"ה ובחור הפטור, ופמ"ב הגה א ד"ה והנה)].

לבני אשכנז

י"א שיש הידוע מצוה נוסף שכל א' מבני הבית ידליק (לבד מאשתו שהיא גופו, ולבד מבנותיו) ואם אין ידם משגת כ"כ ידליקו נר א' בכל לילה. וכן מנחה בני אשכנז. ויזהרו ליתן כל או"א נרותיו במקום מיוחד, כדי שיהא היכר כמה נרות מדליקין. [רמ"א (שם) ומ"ב (ס"ק ט"ז)].

אין לו שמן הרבה

מי שאין לו שמן הרבה יתן באחד שמן כשיעור והמותר יחלק לכולם, שאם יעשה לכולם בשוה לא ידליק אפילו אחד כשיעור. [מ"ב (שם ס"ק ו)]. ואם יש לו שמן בצמצום על כל ח' ימים ולחבירו אין לו כלום, מוטב שידליק בכל לילה א' ויתן גס לחבירו, כי מהדין א"צ אלא אחד. ודוקא כשחבירו אינו מבני ביתו או שאינו סמוך על שולחנו, אבל אם הוא מב"ב מוטב שיהיה הוא מהמהדרין. [מ"ב (שם ס"ק ו)].

שני בני"א להדליק במנורה אחת

מנורות שיש לתן ח' פיות, מותר להדליק שני בני"א זה בקצה זה וזה בקצה זה, שהרי רואין שהדליקו שנים, שאל"כ היה מדליק כסדר א' אצל חבירו. וכן מנחה העולם. [מ"ב (ס"ק י)].

להדליק כמה פתילות אחד

מילא קערה שמן והקיפה פתילות, אם כפה עליה כלי (לפני הדלקתם) כל פתילה עולה בשביל נר אחד. ואם לא כפה עליה כלי, אפי' לנר אחד אינה עולה לפי שהוא כמדורה שמתחברות כל הלהבות ביחד. [שו"ע (סי' תרעא סעי' ד) ומ"ב (ס"ק יג-יד)]. ולכן יש לזהר להעמיד הנרות בשורה בשוה, ולא בעגול דהוי כמדורה. [רמ"א (סי' תרעא סעי' ז)]. ומ"מ אם יש הפסק מחיצה בין נר לנר וכרחב אצבע ביניהן, מותר אפילו לא כפה עליה כלל. [מ"ב (ס"ק טז)].

להדליק בפמזרות

מותר להדליק בפמזות העשוין קנים קנים יוצאין סביבות בעיגול שהקנים חלולין ומחיצת כל קנה מפסיקה בינו לבין חבירו, ואינו נחשב כמדורה, מאחר שכל נר מובדל הרבה מחבירו. [רמ"א (סי' תרעא סעי' ד) ומ"ב (ס"ק יז)]. וצריכים שיהיו מובדלים הקנים אחד מחבירו רותב אצבע, לבד מה שיש לכל קנה מחיצה בפני עצמה. [מ"ב (ס"ק יח)]. וכל זה אם מדליק בנרות שעוה, אבל אם מדליק בשמן, כיון שכל כלי עומד בפני עצמו א"צ להרחיק ביניהם. [הגר"ש ואזנר זצ"ל (מבית לחי ח"י עמ' יא)].

מקום ההדלקה

פתח הסמוך לרה"ר / תוך הבית

פתחו פתח לרה"ר

נר חנוכה מניחו על פתח הסמוך לרה"ר מבחוץ משום פרסומי ניסא. אם הבית פתוח לרשות הרבים, מניחו על פתחו. ואם יש חצר לפני הבית, מניחו על פתח החצר. [שו"ע (סי' תרעא סעי' ה) ומ"ב (ס"ק כא)]. ויש סוברים שאם יש חצר לפני הבית מניחו על פתח הבית הפתוח לחצר. [ביאור הלכה (סי' תרעא על סעי' ה ד"ה פתח החצר) בשם רש"י, הר"ן והאור זרוע. ומשמע מדבריו דכוונתו דיש לצרף בעי"פ שיטות אלו]. והעיקר כדעה ראשונה. [שו"ע (שם) ומ"ב (שם)].

הדר בעלייה

היה דד בעלייה, שאין לו פתח פתוח לרשות הרבים, מניחו בחלון הסמוך לרשות הרבים. [שו"ע (סי' תרעא סעי' ה)]. אולם הדרים בבנין רב קומות שהדירות פתוחות לחדר המדרגות, אין דינם כדרים בעלייה. [הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש פי"ד אות ד)]. ולענין מקום הדלקה יעויין תהלין.

להדליק בפנים

בשעת הסכנה שאינו רשאי לקיים המצוה, מניחו על שולחנו ודיו. [שו"ע (סי' תרעא סעי' ה)]. ואף בזמנינו דלא שכיח חשש סכנה כשמדליק בחוץ, יש להדליק בפנים. [רמ"א (שם סעי' ז), ערוה"ש (אות כד) והגרשז"א זצ"ל (שבות יצחק פ"ב אות ד)]. ומ"מ אם יש לו חלון סמוך לרה"ר נכון שידליק שם, אם לא דשכיח הזיקא על ידי זה. [מ"ב (סי' תרעא ס"ק לח)].

וכל זה כשדר בין ה"עכו"ם, אבל בארץ הקודש שדרים בין יהודים יש אומרים שמי שיכול להדליק בחוץ יש לו להדליק בחוץ כתקנת חז"ל. [הגרש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"א סי' טז), ערוה"ש (אות כד) והגרשז"א זצ"ל (שבות יצחק פ"ב אות ד)]. ומ"מ אם יש לו חלון סמוך לרה"ר נכון שידליק יש חשש שיכבו הנרות יתנסו בזוכות. [שאלת יעבי"ח (ח"א סי' קמט)]. ויש נוהגים להדליק בפנים אף באר"י. [נתי ביהושע (שם), בדבר יהושע (ח"א סי' מ' וח"ב סי' קא), בארחות רבנו (ח"ג עמ' יב) ובשבת הלוי (ח"ז סי' ד)].

הדליק בתוך הבית (לדעת המהמירים לעיל)

אפילו לדעת הסוברים שאף בזמננו יש להדליק בפתח החצר הפונה לרה"ר, מ"מ אם הדליק בתוך הבית יצא בדיעבד. [אג"מ (ח"ד סי' קק), הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש פי"ד אות טז) והגר"י"ק זצ"ל (ארחות שבת ח"ג עמ' י). ועיי' בשפת אמת (שבת כב: על תוס' ד"ה תוס' דאי ודי"ה שם בגמ' תיש').

חצר ופתח הבנין

דין הצר בזמננו

יש אומרים דדוקא החצרות של זמנם דינם כחצר כי עמדו בעיקר לתשמיש הבית, לטחינה, אפייה, שטיחת פירות ושאר צרכים, ופעמים שהיו אוכלים וישנים שם, אבל בזמננו שאין החצרות עשויות אלא לאויר, אין דין כחצר לענין נ"ח (וכן לענין עירובין נזוזה), ועל כן אין להדליק בפתח החצר, אלא בחלון הפונה לרה"ר. [חזו"א (או"ח סי' סה ס"ק נ וס"ז צ ס"ק כג ויו"ד סי' קסח ס"ק ו) וארחות רבנו (ח"ג עמ' יא)]. וי"א שאין דין תשמישי דירה בחצר לענין חנוכה, ועי"כ אפי' חצרות של זמננו שאין משתמשים בהן תשמישי דירה, דינן כחצר לענין נ"ח.

[הגר"י"ז זצ"ל (שבות יצחק חנוכה עמ' וז-ו), הגרשז"א זצ"ל (מעדני שלמה עמ' קח) והגרש"א זצ"ל (שבות יצחק חנוכה עמ' יז)].

הצר שאין לו מחיצות

חצר שאין מחיצותיה גבוהות עשרה טפחים, או שהן תלויות באויר וגבוהות מקרקע החצר שלשה טפחים, י"א שאין דינה כחצר. [הגרש"א זצ"ל (פניני חנוכה עמ' י וסא)]. ואם היא מוקפת מחיצות אפילו רק בג' רוחותיה דינה כחצר, ויש להדליק בפתח הממצא בא' מג' רוחותיה.

[הגרש"א זצ"ל (פניני חנוכה שם עמ' סא)].

הדר מדרגות (מקום ההדלקה בבנין מגורים)

י"א שלדעת הסוברים שחצרות שלנו אין דינן כחצר של זמנם, ה"ה שחדרי מדרגות אין דינם כחצר, ועל כן אין להדליק בפתחם נ"ח, אלא יש להניחם בחלון שבבית הפונה לרה"ר. אלא שאם הוא מעל כ' אמה מרה"ר, ידליק בפתח ביתו הפתוח לחדר המדרגות (ועיי' עוד תהלין בדנין הדלקה בחלון). [הגרש"א זצ"ל (ארחות רבנו ח"ג עמ' יא) והגרני"ק זצ"ל (חוט שני חנוכה עמ' טח)]. וי"א שחדר מדרגות דינו ככניסה לבית, ועי"כ הדר בבנין מגורים (פרטי או משותף) ידליק בפתח הבנין הפונה לרה"ר. [הגר"י"ק זצ"ל (ארחות רבנו ח"ג עמ' ח' אות כד ועמ' יא ואות כח). וכן דעת הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש פי"ד אות ד הגה ו) והגרש"א זצ"ל (שבות יצחק חנוכה פ"א עמ' ז) משום שדינן כחצר].

שביל שלפני הכניסה

אם יש שביל המוליך מרה"ר עד פתח הבית, ידליק בראש השביל, אע"פ שאין שם צורת הפתח. [הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש פי"ד אות ד)]. מיהו אם אין הבדל כ"כ בפרסום בין פתח הבית לפתח השביל ידליק בפתח הבית, דלא אמרו פתח החצר אלא ככה"ג דהוה פרסומי ניסא טפי. [הגרשז"א זצ"ל (שם פי"ד סוף הגה ח)]. וי"א דבכל אופן יש להדליק בפתח עצמו (אא"כ עושים שימושים בשביל, כגון העמדת עגלות וכדו'). [הגרש"א זצ"ל (פניני חנוכה עמ' פא)].

כניסה משותפת לכמה כניסות של הבנין

בנייני המחוברים יחד, ויש להם כניסה משותפת מרה"ר לרחבה שלפני הבנינים, ושם יש לכל בנין כניסה נפרדת, יש להדליק בפתח הכניסה הנפרדת של כל בנין, כיון שהוא נראה עיקרי ומיוחד לבנין זה. [הגרש"א זצ"ל (פניני חנוכה עמ' אא)].

מגרש חניה

במגרש חניה השייך רק לאנשי הבית, י"א שאינו נחשב לחצר, כיון שאין עיקר שימוש לכניסה ויצאה. [הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש פי"ד הגה יא5)]. וי"א שדינו כחצר וצריך להדליק בפתחו.

[הגרש"א זצ"ל (פניני חנוכה פי"ד עמ' נט-ס)].

מירפסת הפונה לרה"ר

מירפסת הפונה לרה"ר (ואין לה פתח לחוץ), יש אומרים שרשאי להניח הנרות על המעקה ואינו צריך להניחם סמוך לפתח המירפסת. [הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש פי"ד אות ב)]. וי"א שעדיף להדליק בפתח הבית הפתוח למירפסת מבחוץ בצד שמאל כדי שיהא מוקף במצות, אא"כ יש פרסום יותר כשמדליק על המעקה. [הגר"י"ק והגרני"ק זצ"ל (חוט שני עמ' שח). ושו"ר שדעת הגרש"א זצ"ל (פניני חנוכה) שאין הדלקה במירפסת מועילה כי אין המירפסת בכלל מקום הדלקה].

גדר תחת

לענין הפתח שמדליקין בו נ"ח, א"צ שיהיה בו צורת הפתח, אלא די בזה שניכר שנכנסים דרכו לחצר. [הגרשז"א זצ"ל (מעדני שלמה מועדים עמ' קט) והגרש"א זצ"ל (פניני חנוכה עמ' פ)]. ויש מי שאומר שבענין צורת הפתח (כמו לענין מזוזה). [הגר"י"ז זצ"ל (תשובות והנהגות ח"ב סי' שבת אות ב)].

הדלקה בחלון

במקום שנוהגים להדליק בפנים

הנוהג להדליק בפנים ידליק בחלון. ואם הוא גבוה למעלה מכ' אמה מרה"ר (לגר"ח נאה כ- 9.60 מטר, ולחזו"א כ-11.52 מטר), י"א שעדיף להדליק בפתח דירתו (ח"י"א לכל קנד אות טז) ומ"ב (סי' תרעא שעה"א אות מב)], וי"א שעדיף להדליק בחלון, משום שעכ"פ יש היכר קצת לבני רה"ר. [פמ"יג (שם מ"ז סס"ק ה)]. וכן עיקר. [הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש פי"ד אות ה)].

במקום שנוהגים להדליק בחוץ

י"א דכיון דעיקר תקנת חז"ל להדליק בפתח הבית, אין להדליק אלא בפתח ביתו, אף באופן שאם ידליק בחלון או במירפסת יהיה יותר פרסומי ניסא. אמנם אם מפתח ביתו לא יראו בכלל הנרות לבני רה"ר, יש להדליק בחלון ביתו במקום שיראו בני רה"ר. [הגרני"ק זצ"ל (חוט שני חנוכה עמ' שו-שז)]. וי"א שבאופן שיש יותר פרסומי ניסא בחלון יש להדליק שם. [החזו"א (ארחות רבנו (ח"ג עמ' יב) ושבת הלוי (ח"ז סי' פד)].

החלון הוא מעל כ' אמה ויש בנינים ממול

מי שגר בקומה גבוהה והחלון הוא למעלה מכ' אמה, אם יש בנינים גבוהים ממול והשכנים רואים הנרות דרך החלון, י"א שאפשר להדליק שם אם יש שכנים מסביב בבתים הגבוהים. [שבת הלוי (ח"ד סי' טח)]. ויש מסתפקים בזה כיון שסוף סוף אין זה בגדר רה"ר. [הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש פי"ד הגה ב)]. וי"א שבאופן זה עדיף להדליק בפתח הדירה לחדר המדרגות. [הגרש"א זצ"ל (טובך יביעו ח"ב סי' לו)]. וכן דעת הגרני"ק זצ"ל (חוט שני עמ' שז) דבכה"ג עדיף להדליק בפתח הדירה. ועיי' בארחות רבנו (ח"ג אותיות כו - כח) בשם החזו"א].

להדליק על הסורגים שבחלון

סורגים שיש להם בטן שהם משופעים כלפי חוץ, יש אומרים שאין להדליק עליהם כי אינם חלק מהבית אפילו כשמשתמשים בהם. ומכל מקום אם מדליק על הסורג בתוך טפח לחלון שפיר דמי. [וענין תהלין לענין דין "טפח הסמוך" בחלון]. [הגרש"א זצ"ל (פניני חנוכה עמ' סז ואשרי האיש פלי"ה אות יז)]. וי"א דסורגים הם כחלק מן הבית אם משתמשים בהם. [הגרשז"א זצ"ל (שם פי"ד הגה ו) והגרני"ק זצ"ל (חוט שני ח"ד עמ' שח אות ז)].

גובה מקום הנחת הנרות

מעל שלשה טפחים

מניח הנרות למעלה מג' טפחים (לגר"ח נאה כ- 24 ס"מ, ולחזו"א כ- 28.8 ס"מ). [שו"ע (סי' תרעא סעי' ו)], דכל למטה מג' כאילו הניח בקרקע ואין ניכר שבעה"ב הניחו שם, ומ"מ בדיעבד יצא. [מ"ב (סי' תרעא ס"י"ק כו)].

למטה מעשרה טפחים

מצוה להניח נ"ח למטה מ" טפחים (לגר"ח נאה כ- 80 ס"מ, ולחזו"א כ- 96 ס"מ). [שו"ע (סי' תרעא סעי' ו)]. כי יש יותר פרסום הנס כשהוא למטה, דדבר העשוי לאור אין דרך להניחו במקום כ"כ נמוך. [מ"ב (ס"י"ק כז)]. ובדיעבד אם הניחם למעלה מ"יט, יצא. [שו"ע (שם)]. והא בזה לעיל, ואין קפידא בזה, אכן המדקדקין נוהגים להקפיד בזה. [מ"ב (ס"י"ק כז)].

מזידת הגובה, מהמנורה או מהשלחבת

אף בנרות שעוה ארוכים, כל שמקום הלהב הוא למעלה מכ' אמה, פסולה. [שעה"צ (אות לג)]. והי"ח לענין למעלה מעשרה ולמטה משלשה טפחים. [כנה"ח (סי' תרעא אות ג)]. והגרשז"א זצ"ל (שם אות הנה יז). ומ"מ עדיף שלא יניח המנורה על הארץ ימא אף אם היא גבוהה ג"יט, דנראה כמדליק להאיר את רה"ר, אלא יניח דבר מה תחתיה שיהא ניכר שהוא למצות נ"ח.

[הגרשז"א זצ"ל (שם הנה יז)].

הלון למעלה מעשרה טפחים

אם דר בעליה מניחה בחלון שהוא לצד רה"ר, אפילו אם החלון גבוה יותר מ"יט מקרקעית העליה. [מ"ב (ס"י"ק כז)]. ואם יש לו שני חלונות אחד למעלה מ"יט ואחד למטה מ"יט ודאי יניחנה בחלון שהוא למטה מ"יט. [מ"ב (ס"י"ק כז)].

הדליק למעלה מעשרים אמה

אם מניחה למעלה מכ' אמה לא יצא. [שו"ע (שם סעי' ו)]. אפילו לקחה כך דלוקה והניחה למטה מכ', לא יצא, דהדלקה עושה מצוה. [רמ"א (שם)]. וחוזר להדליק בברכה. [מ"ב (ס"ק כט)].

ביתו בשיפוע ההר

אם ביתו נמצא בשיפוע ההר, וביתו למעלה מעשרים אמה, אך במרחק מביתו עדיין הנרות ניכרים היטב ומשם הם בתוך כ' אמה, שפיר דמי נדחשב תוך כ' אמה. [הגרני"ק זצ"ל (חוט שני חנוכה עמ' שז)].

הכביש גבוה מהרהוב

אם עד הקרקע מביתו לגינה יש יותר מכ' אמה, ומהכביש (שהוא יותר גבוה) יש פחות מכ' אמה, נחשב כהדליק תוך כ' אמה. [הגרני"ק זצ"ל (חוט שני חנוכה עמ' שז)].

טפח הסמוך לפתח

טפח הסמוך לפתח

מצוה להניח נ"ח בטפח הסמוך לפתח (לגר"ח נאה כ- 8 ס"מ, ולחזו"א כ- 9.6 ס"מ). [שו"ע (סי' תרעא סעי' ז)], שאם ירחיקנה רחוק מהפתח אינו ניכר שבעל הבית הניחו שם. [מ"ב (ס"ק לא)].

למצוה או לעיכובא

יש אומרים שטפח סמוך לפתח מעבם אפילו בדיעבד, וצריך לחזור ולהדליק (ואע"פ שכתוב דמצוה היא, מצוה לעיכובא היא). [הגרש"א זצ"ל (פניני חנוכה עמ' טט)]. ויש אומרים שבכל אופן אין הדבר מעכב. [ערוה"ש (סי' תרעא סוף אות יא) והגרשז"א זצ"ל (שלמי מועד עמ' קצא)]. ולמעשה כל שניכר שהנר שידין לאותו פתח יצא. [הגרח"ק זצ"ל (נר חנוכה פי"ד הגה לג)].

מודליק בפנים

במקומות שמדליקין בפנים ואין היכר לבני ר"ה כלל, אין לחוש כל כך אם אין מדליקין בטפח הסמוך לפתח, ומ"מ יש נוהגים להדליק בטפח הסמוך לפתח (הדירה) כמו בימימה, ואין לשנות, אא"כ רבים בני הבית שעדיף יותר להדליק כל אחד במקום מיוחד מלערב הנרות ביחד ואין היכר כמה נרות מדליקין. ומ"מ יזהרו שלא להדליק במקום שמדליקין הנרות כל השנה, כי אז לא יהיה היכר כלל, ואף כי אין היכר רק לבני הבית, מ"מ היכר קצת מיהא בעי. [רמ"א (סי' תרעא סעי' ז)]. ומ"מ אם יש לו חלון (שהוא נמוך מכ' אמה מהקרקע) הסמוך לרה"ר נכון יותר שניחנו שם, כדי שיהיה היכר לבני ר"ה ויתפרסם הנס, אם לא במקום דשכיחא הזיקא על ידי זה. [מ"ב (ס"ק לח) ושעה"צ (אות מב)].

רבים מדליקים באותו פתח

רבים המדליקים בפתח אחד, רשאים להניח הנרות זה בצד זה (בהפסק הראוי) אף שרק נרותיו של הראשון הם בטפח הסמוך לפתח. הואיל וניכר הדבר שכולם שייכים לפתח זה. [הגרשו"א זצ"ל (הליכ"ש פי"ד אות א)].

מקום ההדלקה בחלון (אם בעינן טפח סמוך לו)

יש אומרים דאף בחלון שייך דין של "טפח סמוך לפתח", ועל כן מהני להניח הנרות חנוכה בטפח הסמוך לחלון מבחוץ. [הגר"ש"א זצ"ל (שבות יצחק חנוכה)]. ויש אומרים דדין טפח הסמוך נאמר רק בפתח הבית שהוא מקום מעבר הבית, ולכן כולל גם את הסמוך לפתח, מה שאין כן חלון הוא רק משום שנראה לרשות הרבים, ולכן אין להדליק בטפח הסמוך לחלון מבחוץ. [הגר"ק זצ"ל (חוט שני ח"ד עמ' שנו)]. והכי מסתבר.

באיזה צד מניחים החנוכיה

פתח שיש בו מזוזה

מצוה להניח נר חנוכה בטפח הסמוך לפתח משמאל, כדי שתהא מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל. [שו"ע (סי' תרעא סעי' ז)]. מיהו בדיעבד אם הניח מימין יצא. [מ"ב (ס"ק לג)]. ואף אם הדליק כבר חברו שם ידליק גם הוא בצד שמאל. [הגרשו"א זצ"ל (הליכ"ש פי"ד אות א)].

פתח שאין בו מזוזה

אם אין מזוזה בפתח, מניחו מימין, דכל מידי דמצוה ימין עדיף, ועוד כי יש יותר פרסומי ניסא כי הכל פונים לצד ימין. [שו"ע (שם) ומ"ב (שם)]. ויעשה כן גם אם כבר דולקים שם נרות של אחרים. [הגרשו"א זצ"ל (הליכ"ש פי"ד אות ז)].

רבים מדליקים באותו פתח

רבים המדליקים בפתח אחד, ואין צד שמאל של הפתח מספיק לכל הנרות (כגון בפתח בנין של ישיבה וכדו') רשאין להניחם גם בצד ימין, כי הדין שני"ח יש להניחם בצד שמאל אינו אלא הידור, אבל מעיקר הדין כל שנר' לשייכו לפתח מועיל. [הגרשו"א זצ"ל (שם הגה א)].

המדליק כמורפסת

יש מסתפקים אם המדליק במרפסת (ע"י בזה לעיל) יניח הנרות בימין המעקה, או שיכול להדליק בכל מקום שירצה. [הגרשו"א זצ"ל (שם הגה ב)].

מקום הנחת הנרות בשבת

מקום שיש בו רוח

בליל שבת צריך ליתן שום דבר, לחוץ בין הנרות לפתח, בשביל הרוח שלא תכבה הנרות כשפותח את הדלת. [שו"ע (סי' תרפ סעי' א)] ואף שגם בחול יש להיזהר בזה כדי שלא יכבו הנרות, מ"מ בשבת צריך זהירות יתירה. [מ"ב (שם ס"ק א)].

אין משיזם פס"ר שיכבדו

דוקא במקום שמדליקין הנרות נגד פתח הבית מבפנים יש לחוש שיכבדו הנרות, כי הוא פסיק ורישא, אבל כשבפתיחת הדלת אין משום פסיק ורישא שיכבדו הנרות, כגון שאינו מכוון כנגד החצר או ר"ה, אין חשש. [מ"ב (שם ס"ק ב)].

קביעת הנרות בדלת

בערב שבת אסור לקבוע הנרות בדלת עצמה אחורי הדלת. [שו"ע (סי' תרפ סעי' ב) ומ"ב (ס"ק ה)]. שבפתיחתו ונעילתו מקרב השמן לנר או מרחיקו ויש בזה משום מכבה או מבטיר, ואף על גב דאינו מכוין לזה הוא פסיק ורישא. [מ"ב (ס"ק ד)].

סדר הדלקת הנרות

הדלקת נר הימיני

יתחיל להדליק בליל ראשון בנר היותר ימיני, ובליל ב' כשיוסיף נר א' סמוך לו יתחיל ויברך על הנוסף, שהוא יותר שמאל, כדי להפנות לימין, וכן בכל לילה. נמצא שתמיד מברך על הנוסף שהוא מורה על הנס, שהרי בתוספת הימים ניתוסף הנס. [שו"ע (סי' תרעו סעי' ה)]. ואין חילוק בין שמניח מימין הפתח ובין שמניח משמאל הפתח תמיד יתחיל הברכה בנר הנוסף [מ"ב (ס"ק ט)]. וי"א שאם מונח בימין הפתח אזי צריך להתחיל תמיד בנר הימני שהוא סמוך לפתח והולך מימין לשמאל, ואם מניח הנרות בשמאל הפתח צריך להדליק ג"כ תמיד תחילה הנר הסמוך לפתח והולך ומדליק משמאל לימין. ודעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד. ונכון לסדר כולם בתוך חלל הפתח שיהיו כולם שוין בטפח הסמוך לפתח. [מ"ב (ס"ק ט)]. ולמעשה אין ני"מ בכל זה בעצם המצוה, כי בכל אופן יוצא יד"ח לכל הדעות, כי כל זה הוא רק לענין להכחלה באיזה מקום נכון יותר להתחיל להדליק ממנו. וכל א' יעשה כמנהגו. [בה"ח (שם ד"ה כדי לפנות)].

מדליק בחלון

כשמדליק בחלון או בחלל הפתח או בבהכ"נ וכדו', בליל ראשון ידליק בתחלה בנר היותר ימיני ובליל שני ביותר שמאלי וכן בליל ג' וד' עד יום שמיני הכל ידליק בנר הנוסף ואח"כ פונה ויחלץ לצד ימין, ובכל זה ירחיק א"ע לצד שמאל בעת ההדלקה כדי שיענה בו תחלה ואלו יצטרך להעביר על המצוה. ולדעת הגרי"א הנ"ל גם בזה יברך תמיד על שני הנראשון שהוא עיקר המצוה. ונראה דבזה יעמיד הנר הראשון לצד שמאל ואח"כ בכל יום מוסיף והולך לצד ימין וההדלקה יהיה תמיד בנר שעומד בצד שמאל כמו שכתבנו ופונה והולך לצד ימין. [מ"ב (סי' תרעו ס"ק יא)].

חלון עם זכוכית שאינה שקופה

חלון שאין הזכוכית בו שקופה, אם ניכר מבחוץ שיש שם נרות, אפילו אם אינו ניכר מספר הנרות, בדיעבד יוצאים ידי חובת המצוה. [הגר"ש"א זצ"ל (אשרי האיש פלי"ה הגה עג)].

הדלקה מפני החשך

חצר או בית שיש להם שני פתחים

חצר או בית שיש להם שני פתחים משתי רוחות, צריך להדליק בשניהן מפני החשך (שיאמרו בני עירו כמו שלא הדליק בפתח זה באחר נמי לא הדליק). ואם שני הפתחים ברוח א' (והם בבית א' די לו בא' מהם). [שו"ע (סי' תרעא סעי' ח) ומ"ב (ס"ק כ-א)]. וע"י בשעה"צ (אות נו)]. אבל אם הם בבי' בתיים או שבית א' חלוק מתוכם והם של אדם א', י"א שצריך להדליק בשניהן משום חשד שיחשדו ששני בנ"א דרים שם, ויש מקילין בששניהם שייכין לאדם א'. [מ"ב (ס"ק נג)].

ברכה על הדלקה מפני החשך

כשמדליק בשני פתחים אינו מברך רק באחד מהם ובשני מדליק בלא ברכה. [רמ"א (שם)]. **הדלקה מפני החשך בזמננו**

בזמן הזה שרבים מדליקין בפנים ממש, ואין היכר לבני ר"ה כלל, אפילו יש לחצר או לבית הרבה פתחים להרבה רוחות אין מדליקים אלא פעם אחת בפנים. [רמ"א (שם סעי' ו) ומ"ב (אות נד)]. והדין כן אף לנוהגים בזמנינו להדליק בפתח הבית. [הגרשו"א זצ"ל (הליכ"ש פי"ג אות יא)].

הברכות על נרות חנוכה

כמה ברכות מברכים

המדליק בליל ראשון מברך שלש ברכות : להדליק נר חנוכה, שעשה נסים ושהחיינו. [שו"ע (סי' תרעו סעי' א)]. ומליל שני ואילך מברך שתים : להדליק ושעשה נסים. [שו"ע (סי' תרעו סעי' ב)]. ויברך כל הברכות קודם שיתחיל להדליק דבעינן שיהיו הברכות עובר לעשייתן. [רמ"א (סי' תרעו סעי' ב) ומ"ב (ס"ק ד)].

נוסח הברכות

דעת השו"ע (סי' תרעו סעי' א) שמברכים "להדליק נר חנוכה". ודעת שאר הפוסקים שמברכים "נר של חנוכה". ויאמר "שלחנוכה" במילה אחת ולא "של חנוכה" שתי מילות. ומי"מ העולם אין נוהגין להקפיד בזה. [מ"ב (שם ס"ק א)]. כמו כן יש לומר "בזמן הזה" ולא "ובזמן". [מ"ב (שם)]. והגיענו "לזמן הזה" הלמ"ד בחיר"ק ולא בפת"ח. [מ"ב (שם)].

אבל בברכת שהחיינו

אבל מברך בביתו ברכת שהחיינו (אבל לא בבית הכנסת). [מ"ב (סי' תרעא ס"ק מד)].

שכה לברך על הדלקה

הדליק נר חנוכה ושכח לברך על הדלקתה, ורק קודם שהדליק שאר הנרות נזכר שעדיין לא בירך, יש לו לברך כל הברכות. ואם נזכר לאחר שהדליק כל הנרות אין לו לברך ברכת להדליק רק ברכת שעשה נסים. [מ"ב (סי' תרעו ס"ק ד) ע"פ הרע"א]. אולם אם קודם שהדליק הנרות הנוספים כבו הראשונים לא יברך להדליק נר של חנוכה אלא שעשה הנסים ושהחיינו. [שעה"צ (סי' תרעו אות ה)].

שכה לברך שהחיינו

אם לא בירך זמן בליל ראשון, מברך בליל שני או בשאר הלילות. [שו"ע (סי' תרעו סעי' ב)], בשעת ההדלקה. אם נזכר אחר ההדלקה אינו מברך בלילה זו עוד. [מ"ב (ס"ק ב)]. אמנם אם אירע זה בליל שמיני וממילא יתבטל לגמרי ברכת שהחיינו, צ"ע אם יברך אפי' לאחר ההדלקה.

[שעה"צ (אות ג)]. אלא דסותר דבריו בס"ק ד'. וע"י משי"כ בשמעתא עמיקתא גליון קכ"ג].

בירך על ההדלקה בבית הכנסת

מי שבירך על הדלקה בבית הכנסת, כשחוזר ומדליק בביתו אינו מברך ברכת שהחיינו, אם לא שמדליק להוציא אשתו ובני ביתו. [מ"ב (סי' תרעא ס"ק מה)].

בירך ואח"כ הזדמנו לו נרות להידור מצוה

בירך והדליק נר א' בלילה השני (או בשאר הלילות) ואח"כ הזדמן לו עוד נר, ידליק הנר הנוסף ללא ברכה אפי' לא היתה דעתו מתחלה רק על נר א' ואח"כ נזדמן לו השני, כי ע"פ הדין אין חיוב רק נר א' והשאר הוא משום הידור מצוה כנ"ל. [מ"ב (סי' תרעב ס"ק ו). וע"י משי"כ בשמעתא עמיקתא גליון קכ"ג].

אמירת הברכות בהדלקה על ידי שליח

המדליק נרות חנוכה על ידי שליח אין השליח יכול לברך, אא"כ המשלח נמצא שם ושומע הברכות מהשליח. [מ"ב (סי' תרעה ס"ק ט)]. ודעת האג"מ (או"ח סי' קצ) דאם מדליק עבור איש יכול לברך "להדליק נר חנוכה", אבל כשמדליק עבור אשה אינו מברך כלל (אא"כ שומע ממנו הברכות). ועיי"ש שמשמע דאף כשהמשלח גייע לביתו אינו מברך שאר הברכות. אולם במקראי קודש (חנוכה סי' כג) כתי' דשעשה ניסים ושהחיינו המשלח מברך. וע"י באור ציון (ח"ד פמ"ו אות ח)].

בירך על נרות חנוכה במוצ"ש ונזכר שעדיין לא הבדיל

בירך על נרות חנוכה במוצאי שבת, וטרם שהתחיל להדליק נזכר שלא הבדיל לא בתפלה ולא על הכוס, יהרהר "ברוך המבדיל בין קדש לחול" וידליק כל הנרות ואח"כ יבדיל. [נעי' בא"א מבוטשאטש (סי' רצט ס' ח' דמהני להרהר "ברוך המבדיל". וע"י עוד בזה בשמעתא עמיקתא גליון קס"ג)].

לפטור חנוכיה חדשה בברכת שהחיינו

ברכת שהחיינו על הדלקת ני"ח פוטרת ברכת שהחיינו על חנוכיה חדשה. [שבת הלוי (ח"ד סי' כה)]. ויש סוברים שלכתחלה יש להקפיד לברך עליה בנפרד. [מנח"ש (סי' כ)]. ואם בירך על ההדלקה וכוון שלא לפטור החנוכיה, צריך לחזור ולברך, דמהני גבולת ברכות ע"י בזה בשמעתא עמיקתא גליון קכ"ד].

אמירת הנרות הללו

אחר שהדליק נר ראשון שהוא העיקר, אומר : הנרות הללו אנו מדליקין על התשועות ועל הניסים ועל הגנפלאות וכו'. [שו"ע (סי' תרעו סעי' ד) ומ"ב (ס"ק ח)]. ויגמור ההדלקות בעוד שאומר הנרות הללו וכו'. ומי"מ גם האומר הנרות הללו לאחר שגמר להדליק נוהג כדין. [מ"ב (שם)]. **להלך הדלקה לכמה אנשים**

מי שהתחיל להדליק ני"ח, לכתחלה עליו לגמור ההדלקה. [מ"ב (סי' תרעא ס"ק מח-מט)]. ומי"מ כשמזדמן לו איזה דבר נחוץ לאחר שהדליק אחד מהן, יוכל אחר להשלים בשבילו את שאר הנרות. [מ"ב (ס"ק מט)]. ולכתחלה אין לתת לקטנים אפילו בגיל חינוך להדליק שאר הנרות, חוץ מהשמש שרשאים להדליק אף לכתחלה. [בן איש חי (פרי יושב – הלי חנוכה אות יח), כה"ח (סי' תרעא אות פג) ואור לציון (ח"ד פמ"ב אות ב)].

שיעור הנרות

צריך לתת שיעור שמן עד שתכלה רגל מן השוק והוא כחצי שעה (לאחר צאת הכוכבים). [שו"ע (סי' תרעב סעי' א)]. ובזמננו כיון שזמן כלות הרגל מן השוק מאוחר מבזמן הז"ל, נכון ליתן שמן בנר שיהא ראוי לדלוך זמן רב, ולא חצי שעה בלבד. [הגרשו"א זצ"ל (הליכ"ש פט"ו אות ח)]. וע"י בתשובות והנהגות (ח"ב סי' שמב אות ד) בשם הגרי"ז זצ"ל שהשיעור תלוי בכל מקום מתי כלה שם רגל מן השוק (דהיינו אנשים העוברים ושבים אחר שסגרו החנויות שלהם). וע"י בריטבי"א (שבת כ: א) שבאמת נקט כן. וע"י בספר חוט שני (חנוכה עמי' שיז) בשם הגרי"ז זצ"ל].

להדליק לפני שנותן שמן בשיעור

יש מי שאומר דכיון דהדלקה עושה מצוה צריך שיתן שמן בנר כדי שיעור קודם הדלקה, אבל אם בירך והדליק ואח"כ הוסיף שמן עד כדי שיעור לא יצא יד"ח. [שו"ע (סי' תרעה סעי' ב)]. ועי"כ צריך לכבותה וליתן בה שמן כשיעור ולחזור ולהדליק בלא ברכה. [מ"ב (ס"ק ח)].

אין לו נרות או שמן שידלקו חצי שעה

מי שאין לו נרות או שמן כשיעור הנ"ל, ידליק בלא ברכה. [ביאור הלכה (שם ד"ה כזה השיעור)].

מדליק באיחור

אם הדליק זמן מה אחר הזמן (צאת הכוכבים או שקיעת החמה, למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה, ע"י לעיל) א"צ לתת שמן כ"כ רק עד שתכלה רגל מן השוק. [שו"ע (סי' תרעב סעי' ב) ומ"ב (ס"ק ח)]. אכן כל זה הוא לדין התלמוד שהיה ההיכר לעוברים ושבים, אבל במקומות שההיכר הוא רק לבני ביתו לעולם צריך שיעור הידוע, ואף המדליק אחר שכלתה הרגל מהשוק צריך לתת זה השיעור. [מ"ב (ס"ק ח)].

לשחות אצל הנרות חצי שעה

יש מי שאומר שעיקר המצוה הוא שיהיה המדליק אצל הנרות חצי שעה לראותם ולשמות בהם, ולא מספיק שידליק ויולך לו למקום אחר. [מקור חיים (סי' תרעב על סעי' ב)]. אולם סתמות הפוסקים שאין צריך לשחות במקום הנרות. [וכן פסק האור לציון (ח"ד פמ"ו אות ו)].

לכבות הנרות לאחר חצי שעה

אם נתן בה יותר מהשיעור יכול לכבותה לאחר שעבר הזמן. [שו"ע (סי' תרעב סעי' ב)]. וי"א שנוהגים שלא לכבותם אפילו אחר חצי שעה. [הגר"ש ואזנר זצ"ל (מבית לוי ח"י עמ' יז)]. ויש שלא הקפידו על זה. [ע"י בארחות רבנו (ח"יג עמ' טו) שהובא שהחזו"א נהג לכבותן שלא ילמדו דיש בזה חיוב]. ויש מי שאומר שעכ"פ יש משום הידור מצוה שידלקו יותר. [מ"מיק (סי' תרעג)]. אולם דעת הדרכ"מ (שם אות א), המ"א (ס"ק ג) ומ"ב (ס"ק ט) שאין משום הידור מצוה ככה"ג. אלא דמדמה המ"א בנרות שעוה ששחם ארוכים הם נאים יותר למצוה. וע"י בשטח הלוי (ח"א סי' קפט אות א) משי"כ בזה]. ומי"מ אם יצא דעתו לצאת מהבית וחושש להשאיר הנרות ללא פיקוח רשאי לכבותם.

להנות מהשמן אחר כיבוי הנרות

לחננו חצי שעוה רשאי לכבות הנרות (עיי' בזה לעיל) מחמת שאינו מקצה השמן רק מה שצריך לשיעור חצי שעוה למצותו. [מ"ב (שם ס"ק ז)]. ומי"מ לכתחלה טוב להתנות שאינו מקצה השמן אלא לשיעור הדלקה, משום שיש פוסקים שסוברים שאם נתן השמן בסתם הקצה הכל למצותה. [מ"ב (שם)]. ואין לטלטל הנרות ממקומן בעודם דולקים אפילו יותר מחצי שעוה, מפני הוראים שלא ידעו ויאמרו להשתמש נטלם. [שעה"צ (אות יב). ועיי' במ"ב (סי' תרעה ס"ק ו) ובשבט הלוי (ח"א סי' קפט אות ג) משי"כ בזה]. ולענין תנאי על נותר השמן תוך חצי שעוה, עיי' בשמעתא עמיקתא גליון רפ"ט בדיני נותר השמן.

להנות מהנרות לאחר חצי שעוה

י"א שיכול להשתמש לאורה לאחר חצי שעוה. [שו"ע (סי' תרעב סעי' ב)]. ויש מחמירין שבעוד שהנרות דולקין אין להשתמש לאורן משום הוראים שלא ידעו לחלק בין תוך זמן שיעורו לאחר הזמן. [מ"ב (שם ס"ק ח)].

כבו הנרות אחר ההדלקה

כבו הנרות אחר ההדלקה

הדלקה עושה מצוה. לפיכך אם כבתה קודם שעבר זמנה אינו זקוק לה. וכן אם לאחר שהדליקה בא לתקנה וכיבה אותה בשוגג, אינו זקוק לה. [שו"ע (סי' תרעג סעי' ג)]. ואם רוצה להחמיר על עצמו ולחזור ולהדליקה, אין לברך עליה. [רמ"א (שם)]. ומי"מ ראויו לחזור ולהדליקה. [מ"ב (ס"ק כז)]. ואם כיבה אותה במזיד, חייב לחזור להדליק, ומי"מ לא יברך. [שעה"צ (שם ס"ק לב) בשם פמ"ג].

ככו בערב שבת קודם קבלת שבת

י"א שאפי' אם כבתה בערב שבת קודם קבלת שבת שעדיין הוא מבעוד יום, אינו זקוק לה. [שו"ע (שם סעי' ב)]. ויש מי שאומר שקודם קבלת שבת שיש עדיין היתר להדליק מחויב לחזור ולהדליק בלי ברכה. [מ"ב (שם ס"ק כז) ע"פ הטי"ז]. וראוי להחמיר כדעה השניה. [מ"ב (ס"ק כז)].

אחרי שקיבל עליו שבת

אם קיבל על עצמו שבת ואח"כ כבתה, ויש עדיין זמן עד לכניסת השבת מותר לומר לחבירו שידליק אותם עבורו. [מ"ב (שם ס"ק כז)].

הדליק במקום שיש רוח

אם הדליקה במקום הרוח וכבתה, זקוק לה לחזור ולהדליקה במקום שאין הרוח מצויה, שזה הוי כאלו לא נתן בה שמן כשיעור ומי"מ לא יברך עליה משום שאולי לא היה ברור שתכבה. [מ"ב (סי' תרעג ס"ק כה) ושעה"צ (אות ל)].

נכבה א' מהנרות באמצע הדלקה

התחיל להדליק הנרות וכבה א' מהן קודם שהשלים ההדלקה צריך לחזור ולהדליקה כיון שעדיין לא נגמרה ההדלקה. [ביאור הלכה (שם ד"ה אס)].

בית זכוכית שדלתותיו פתוחות

המדליק בחוץ בתוך בית זכוכית, רשאי לכתחלה להדליק בעוד שדלתותיו פתוחות, אע"פ שיכולה רוח מצויה לכבות הנרות, הואיל ובדעתו לסגור. [הגרשז"א זצ"ל (הלכ"כ שפ"ז אות ו), הגרשי"א זצ"ל (אשרי האיש פל"ד אות כא) והגרני"ק זצ"ל (חנוכה עמי שיה)]. ויש מי שהחמיר בזה. [המהרי"ל דיסקין (הר צבי ח"ב סי' קיד)].

האור לא נאחז בפתילה

לא יסלק ידו עד אשר ידליק רוב הפתילה היוצאת מהנר. [ביאור הלכה (סי' תרעג על סעי' ב). ועיי' בבן איש חי (שנה ב' פ' נח אות טו), בארחות רבנו (ח"ג אות סג) ובתשובות והנהגות (ח"ב סי' שמב אות ח)]. **ואם הוא רואה** שהאור אין נאחז בפתילה ובודאי יכבה במהרה, אינו יוצא בהדלקה זו, וחייב לחזור ולהדליקה לאחר שנכבתה. [מ"ב (סי' תרעג ס"ק כח)].

הדלקה ע"מ לכבות בתוך חצי שעוה

יש מי שאומר שהמדליק על דעת לכבות בתוך חצי שעוה, נראה שלא יצא ידי חובתו וחוזר ומדליק בברכה. ויתכן שכן הדין אף אם לבסוף לא כיבה. [הגרשז"א זצ"ל (הלכ"כ שפ"ז אות ח)].

הדלקה עושה מצוה

הדלקה עושה מצוה, ולא הנחה, שאם היתה מונחת במקומה שלא לשם מצות חנוכה, מדליקה שם ואין צריך להסירה ולהניחה לשם מצות חנוכה. ואם הדליקה בפנים והוציאה לחוץ, לא יצא, וכן אם מדליקה ואוחזה בידו, במקומה, לא יצא, שהרואה אומר : לצרכו הוא אוחזה. [שו"ע (סי' תרעה סעי' א)]. אלא דמ"א שכל זה דוקא שאוחזה כל זמן מצותה, אבל אם אוחזה בידו קצת זמן ואח"כ מניחה כשהיא דולקת יצא, ויש מפקפקין בזה ודעתם שאין להדליק עד שיהיו מונחין תחלה במקומן. [מ"ב (שם ס"ק ז)].

לטלטל הנרות ממקום למקום

אפילו היתה הדלקה והנחה במקום אחד בפנים או בחוץ יש לזהר לכתחלה שלא לטלטל הנרות ממקומן עד שיושלם השיעור של הדלקה דהיינו חצי שעוה. [מ"ב (סי' תרעה ס"ק ו)]. ולענין נרות שבבכה"נ יעויין לקמן.

להדליק מנר לנר

הדלקה מנר לנר

דעת השו"ע (סי' תרעד סעי' א) שניתן להדליק נר חנוכה מנר חנוכה (כגון מליל ראשון ואילך שיש יותר מנר אחד ומדליק זה מזה, וכן בליל ראשון ויש שני אנשים בבית אחד שכל אחד מדליק בפני עצמו). ודוקא להדליק מזה לזה בלא אמצעי, אבל להדליק מזה לזה על ידי נר של חול (והשמש בכלל נר של חול), אסור. ויש מתירים גם בזה, אא"כ הוא בענין שיש לחוש שיכבה הנר של חול קודם שידליק נר אחר של חנוכה. [שו"ע (שם) ומ"ב (ס"ק ג)]. ודעת הרמ"א (שם) שנהגו להחמיר בני"ח חנוכה שלא להדליק אפי' מנר לנר, כי עיקר מצותו אינו אלא נר אחד והשאר אינו למצוה כ"כ ולכן אין להדליק זה מזה. ואם שני בעה"ב דרין בבית א' שמעיקר הדין צריך הדלקת ני"ח לכל א' מדליקין זה מזה. [מ"ב (ס"ק ו)].

כבה אחד מהנרות

אם כבה אחד מהנרות אין להדליקו מן האחרים (אפילו לדעת המקילין לעיל), אפילו בלא אמצעי, ואפילו כבה בתוך שיעור הזמן, שאין בהדלקה זו מצוה מעיקר הדין, דקי"ל כבתה אין זקוק לה. [מ"ב (סי' תרעד ס"ק ב)].

אחר זמן המצוה

כל אה אינו רק בעוד שדולקים למצותן, אבל אחר שעבר זמן המצוה, מותרים בהנאה וכ"ש שמות להדליק מהן. [רמ"א (סי' תרעד סעי' א)]. ואע"פ שיש סוברין דכל זמן שדולקין אסור להשתמש לאורן וה"ה דאין להדליק מהן, מ"מ אין להחמיר בזה רק לענין להדליק מהם נרות של חול, אבל נר של מצוה דמדינא מותר אפילו בתוך השיעור עכ"פ אין לנו להחמיר אחר שעבר השיעור. [מ"ב (סי' תרעד סעי' ו)].

להדליק מני"ח שאר נרות של מצוה

יש מי שאומר שר של בכה"נ, של שבת ושל חנוכה, כולם של מצוה הם ומותר להדליק זה מזה. [שו"ע (סי' תרעד סעי' א)]. וה"ה נר של ת"ת או נר לחולה הצריך נר. [רמ"א (סי' תרעד סעי' א)]. ויש מחמירים דאין להדליק שאר נרות מנר חנוכה. [מ"ב (סי' תרעד ס"ק ט)].

הנאה מנרות חנוכה

אסור להשתמש בנר חנוכה (אפילו באותן נרות שמוסיפים המהדרין בכל לילה) בין בשבת בין בחול. [שו"ע (סי' תרעג סעי' א)]. כדי שיהא ניכר שהוא נר מצוה לפרסם הנס, ועוד כיון שעיי" נס נעשה במנורה תקנוה עשאוה כמנורה שאין משתמשין בה כלל. [מ"ב (ס"ק ח)].

תשמיש עראי

אפי' לבדוק מעות או למנותן לאורה (שהוא תשמיש עראי) אסור. [שו"ע (סי' תרעג סעי' א)]. ואפילו למנותן מרחוק שאין ידיו סמוכות לנר ג"כ אסור [מ"ב (ס"ק ז)], כדי שלא יהא מצות בזווית עליו. ודוקא בזה שהוא עכ"פ תשמיש עראי, אבל כל שאינו משתמש כלום רשאי לישב בביתו בשעה שנר חנוכה דולק. [מ"ב (ס"ק יא)].

תשמיש של קדושה

אפי' תשמיש של קדושה כגון ללמוד לאורה, אסור. [שו"ע (סי' תרעג סעי' א)]. ואפילו לימוד דרך עראי אסור. [מ"ב (ס"ק יב) בשם הטי"ז]. ויש מי שמתיר בתשמיש של קדושה ועל כן (לדעה זו) מותר ללמוד תורה אפילו בקביעות לאור הנרות. [שו"ע (סי' תרעג סעי' א) וביאור הלכה (שם)]. והעיקר כאוסרים. [משמעות השו"ע (שם)].

נרות בית הכנסת

עיי' בגליון תניט - הלכות מצוויות לחנוכה חלק ב', לענין דיני ני"ח בבכה"נ.

נר של קטן

ני"ח שהדליק קטן שהגיע לחנוך, אסור להשתמש לאורן. [הגרשז"א זצ"ל (שם פט"ו אות יא)].

הדלקת שמש

מחמת שאסור להשתמש לאור הנרות נוהגים להדליק נר נוסף (שמש) להשתמש לאורו, ויינחנו מרחוק קצת משאר נרות מצוה. [שו"ע (סי' תרעא סעי' ה)]. ויש לעשות השמש יותר ארוך משאר נרות, שאם בא להשתמש ישתמש לאור אותו נר. [רמ"א (סי' תרעג סעי' א). ועיי' בבן איש חי (פרי וישב אות ג) שיש לעשותו שונה כדי שיהיה ניכר שאינו בכלל ני"ח].

להדליק הנרות עם השמש

מנהג מבני ספרד להדליק הנרות בנר אחד ולהדליק (אחר הדלקת ני"ח) נר נוסף והוא השמש. [שו"ע (סי' תרעג סעי' א) ואור לציון (ח"ד פמ"ד אות ה)]. ובני אשכנז לא נוהגים כן, אלא אף מניחים כנר נוסף השמש שבו מדליקין הנרות. [רמ"א (סי' תרעג סעי' א)].

אין בדעתו להשתמש באור הנרות

אף אם אין דעתו כלל להשתמש לאורה, מ"מ צריך נר אחר שיהיה היכולת בידו להשתמש לאורה ועל ידי זה ניכר שהנר הראשון הוא לשם מצוה, ולא יאמרו שלצורכו הדליקה. וכן נוהגים. [מ"ב (סי' תרעא ס"ק כד) וביאור הלכה (ד"ה וצריך נר)].

מודליק בפתח הבית

מעיקר הדין א"צ להדליק "שמש" אלא כשמדליקים בפנים, כי באופן זה יש לחוש שמה ישתמשו בנרות של חנוכה. [שו"ע (סי' תרעא סעי' ה), מ"א (ס"ק ה) ומ"ב (סי' תרעג ס"ק ד)]. מ"מ נוהגים להניח נר נוסף בכל מקום. [ביאור הלכה (ד"ה וצריך) ואור לציון (ח"ד פמ"ד אות ה)].

רבים מודליקים

אפילו רבים המדליקים כיון שכל אחד מניח נרותיו במקום מיוחד צריך להניח שמש אצל כל אחד ואחד, ואפילו יש נר על השולחן, דשמה ישתמש אצל הנרות. [מ"ב (סי' תרעג ס"ק יח)].

יש אור אחר

מעיקר הדין כיון שיש לו נר על שולחנו א"צ להדליק שמש. [שו"ע (סי' תרעא סעי' ה) ומ"ב (סי' תרעג ס"ק ד)]. וכן הדין כשאור החשמל דולק במקום שדולקים ני"ח. [הגרשז"א זצ"ל (שם פט"ז אות י) והנה (כז) ואף לפי משי"כ המ"ב (שם) דכשמדליקין בפנים מניחים נר נוסף גם כשיש נר על השלחן דחוששין אולי ישתמשו בנרות של חנוכה ולא אדעתיהו, שאני הכא שאין הדרך להשתמש לאור הנר]. ואעפ"כ נוהגים להדליקו בכל אופן.

נרות ושמנים

נר של שעוה או שמן

מותר להדליק בנרות שעוה. [רמ"א (סעי' תרעג סעי' א) ושעה"צ (אות ד) דלא כדעת המהר"ל מפראג]. ונוהגים להדליק בנרות של שעוה כי אורן צלול כמו שמן. [רמ"א (שם)]. ומי"מ מצוה בשל שמן טפי מנרות של שעוה שעל ידי השמן נעשה הנס. [מ"ב (ס"ק ד)].

שמנים הכשרים לני"ח

כל השמנים כשרים לנר חנוכה, ואע"פ שאין השמנים נמשכים אחר הפתילה ואין האור נתלה יפה באותן הפתילות. [שו"ע (שם)]. ולא חוששים שמה יבואו לידי כיבוי, משום דקי"ל כבתה אין זקוק לה דכיון שהדליק נעשה זכר לנס ונגמרה המצוה. [מ"ב (ס"ק א)].

מודליק בשבת

אפי' בליל שבת שבתוך ימי חנוכה מותר להדליק נר חנוכה בשמנים ופתילות שאסור להדליק בהם נר שבת. לפי שאסור להשתמש בנר חנוכה בין בשבת בין בחול. [שו"ע (סי' תרעג סעי' א)] וכי"ז אם אינו נותן בנר רק כדי שיעור מצותו [רמ"א (סעי' א)], שאם יתן יותר יש חשש שיטעו להשתמש בו אחר השיעור של ההדלקה שאז מותר ליהנות ממנו. [מ"ב (ס"ק ג)].

לצורך השמש

בשבת חנוכה אסור לעשות השמש משמנים ופתילות שאין מדליקין בהם בשבת, כי מותר לעשות תשמישים נגדו יש לחוש אולי יבוא להטות הנר. [מ"ב (ס"ק ג)].

שמן זית

מצוה מן המובחר להדליק בשמן זית, ואם אין שמן זית מצוי מצוה בשמנים שאורן זך ונקי. [רמ"א (שם)].

שמן שאינו ראוי לאכילה

שמן זית שאינו מיועד לאכילה אלא למאור כשר לכתחלה לני"ח. [סתיומת הפוסקים. וכן פסק הגרני"ק זצ"ל (חוט שני עמי שרט)]. וי"א שיש להדר ולהדליק בשמן זית הראוי לאכילה. [הגרשי"א זצ"ל (פניני חנוכה פ"ז עמי קל-קלמ). ודעתו שיש גם הידור שלא יהיה מבושל, והידור זה קודם להידור של שמן ראוי לאכילה].

שמן מוקשה

מותר להדליק בשמן מוקשה אפי' לכתחלה. [שבח"ל (ח"ט סי' קמג) והגרשי"א זצ"ל (אשרי האיש ח"ג פל"ד אות טו)].

שמן מאוס

אסור להדליק ני"ח בשמן מאוס (כגון שמצאו בו עכבר). [מ"ב (ס"ק ג)].

שמן הקדוש בקדושת שביעית

אסור להדליק ני"ח בשמן הקדוש בקדושת שביעית. [רידב"ז (פאת השלחן פ"ה ה"טס), אמרי יושר (ח"א סי' ק), החזו"א (ארחות רבנו ח"ב עמי שלד) והגרני"ק זצ"ל (חוט שני שביעית עמי רעג)]. ויש מתירין. [הגרשז"א זצ"ל (הלכ"כ שפ"ז אות ז), השבט הלוי (ח"א סי' קפד) והאור לציון (ח"ד פמ"ד אות ד)].

"לכם" בנרות חנוכה

אין צריך שנרות חנוכה יהיו שייכים למדליק מדין "לכם". [שד"ח (ח"ט מעי' חנוכה אות טו) בשם בית יצחק, הגרשי"א זצ"ל (הלכ"כ שפי"ג הנה גב) ובשבט הלוי (ח"ג סי' פ). אולם הגרז"פ פרנק (מקראי קדש חנוכה סי' כא) והגרשי"א זצ"ל (פניני חנוכה פ"א עמי טז) דבעינן "לכם". ועיי' משי"כ בס"ד בשמעתא עמיקתא גליון שכ"ז].

לחלק הדלקה לכמה אנשים

לכתחלה מי שהתחיל להדליק נ"ח עליו לגמור ההדלקה. [מ"ב (סי' תרעא ס"ק מח)]. ומ"מ אם יש צורך למהר להתפלל לאחר שברך השי"צ והדליק אחד מהן, יוכל השמש להדליק הנשארים, והשי"צ יתפלל. [רמ"א (שם סעי' ז)].

לצאת ידי"ח בהדלקה שבבכה"נ

אין אדם יוצא בנרות של בכה"נ, וצריך לחזור ולהדליק בביתו. [רמ"א (שם סעי' ז)].

ליהנות מהנרות

אף בנרות הבכה"נ אין משתמשין לאורן אף תשמישי קדושה, דהיינו אם ירצה להתפלל מעריב אצלם כ"ז שלא דלקו חצי שעה אסור. [מ"ב (סי' תרע ס"ק ג)].

לטלטל הנרות ממקום למקום

אפילו בנרות חנוכה שמדליקין בבכה"נ, נכון ליוזהר לכתחלה שלא לטלטלן ממקומן עד שיעור חצי שעה. [מ"ב (סי' תרעא ס"ק ו)].

אספות אנשים

אין מברכין על הדלקת נ"ח באספות וכדו', כי הברכה שבבית הכנסת היא עצמה אינה מעיקר התקנה, הבו דלא לוסף עלה. [הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש פי"ז אות ד)].

נותר השמן מלילה הקודם

בלילה הקודם אם נותר שמן מהלילה הקודם יכול להשתמש בו למצות הדלקה. [מ"ב (סי' תרעו ס"ק י)]. ואפי' שמן שביום הקודם הודלק בו הנר המחויב (נר הראשון) מותר להדליק בו נר של הילדור. [משמעות סתימת הפוסקים. וכן דעת הגרני"ק זצ"ל (פסקי שמועות עמ' קלד)].

הנותר ביום השמיני

הנותר ביום השמיני מן השמן הצריך לשיעור הדלקה, נאסר בהנאה, שהרי הוקצה למצותו. [שו"ע (סי' תרעו סעי' ד)]. וכ"ז כשנתן תחלה רק כשיעור הדלקה ונכבה באמצע ונותר, שהוקצה למצותו ואסור להנות הימנו, אבל אם נתן הרבה שמן בנר ונותר, מותר להשתמש בו לכתחלה, אלא שיש פוסקים שסוברים שאם נתן השמן בסתם הוקצה כל השמן, אם לא שהתנה לכתחלה שלא יאסור אלא כשיעור. [מ"ב (סי' תרעו ס"ק ח)].

שריפת שמן הנותר

הנותר ביום השמיני מן השמן הנאסר בהנאה (ע"י לעיל), עושה לו מדורה ושורפו בפני עצמו. [שו"ע (סי' תרעו סעי' ד)]. ואם אינו יכול לשורפו אפשר לשופכו במקום שילך לאיבוד כגון בכיור. [הגרש"א זצ"ל (פניני חנוכה עמ' קמח) ומ"מ דעתו דעדיף לשורפו כשם שעשו בנרות של בית המקדש].

עירב הנותר בשמן אחר

אם נכבה הנר תוך השיעור והוסיף עליו הרבה שמן יותר מהשיעור, ודלק כשיעור חצי שעה ונותר, לכו"ע אסור להנות מהן (פרט לצורך הדלקת נ"ח), שבודאי יש מהשמן של אתמול, אם לא שיועד שבשמן שהוסיף היה ס' כנגד המעט הראשון. [בה"ל (סי' תרעו ד"ה מן השמן)].

הנותר מבקבוק השמן

אם לקח בקבוק של שמן לנר חנוכה ונשתמש ממנו כדי צרכו, לכו"ע אין הנותר בכלל מותר השמן שבנר חנוכה. [בניאר הלכה (סי' תרעו ד"ה הצריך)].

הקצצה בטעות

אם נתן שמן לשיעור הדלקת חצי שעה, ודלק יותר מחצי שעה (כגון שהפתילה דקה והוא חשב שהפתילה בינונית), צ"ע אם מותר להסתפק ממנו, כי אפשר שמחתם שהוא הקצה אותו מדעתו אף שבטעות עשה כן נאסר. [בניאר הלכה (שם ד"ה לשיעור)].

התנה על השמן

התנה על השמן שאם יכבה בתוך חצי שעה ישתמש בנשאר לצרכי חולין, אין תנאו מועיל, ונשאר השמן באיסורו. [הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש פט"ו אות י)].

שיירי פתילה

שיירי פתילה שנשארו מני"ח אין לורקם לאשפה כמות שהם, דכיון ששימשו למצוה אין לבזותם אלא ישרפם. [חיי"א (כלל קנד אות לא)]. או יעטפם ויזרקם. [ע"י בשו"ע (סי' כא) ובמ"ב (שם). וכן פסק הגרני"ק זצ"ל (נר חנוכה פ"ו אות ב)].

שאר דיני התפלה

אמירת תחנון, צדקתך וכו'

כל שמונת ימי חנוכה א"א תחנון, צדקתך צדק, למנצח וצדוק הדין. וה"ה בערב חנוכה במנחה. [רמ"א (סי' תרפ סעי' א) וכה"ח (שם אות ו)]. ואין אומרים א-ל ארך אפים בבי' וה' בחנוכה, והי"ר אחר ס"ית. [מ"ב (שם ס"ק א) וכה"ח (אות ז)]. ואין אומרים "ויתן לך" בבכה"נ במוצ"ש חנוכה, אלא כל א' אומרו ביחידות בביתו אחר ההדלקה. [לוח אר"י (למהרימ"ט)].

אבל להיות ש"ץ

מתפלל האבל (י"ב חודש על אביו ואמו ושלשים על שאר קרובים) בחנוכה לפני העמוד מנחה ומעריב. [מ"ב (סי' תרעא ס"ק מד) ושעה"צ (אות ט)]. אבל בשחרית אין מתפלל מפני אמירת הלל. [מ"ב (סי' תרפ ס"ק א). וע"י בסי' תקפ"א ס"ק ז' שכתב שיכול להתפלל שחרית אלא שאחר יאמר הלל. וע"י כה"ח (סי' תקפא אות לג)]. וי"א שאינו מתפלל אף תפלת מנחה ומעריב. [בעל האג"מ (רבבות אפרים ח"א סי' תמג) וע"י בספר דברי סופרים (פנ"ו אות נה) השיטות בזה].

הזכרת על הניסים

אמירתו בתפלה

כל שמונת ימי חנוכה אומר על הניסים בתפלה בברכת מודים, ואף במוסף של שבת ור"ח (ואם אמר על הנסים בעבודה והשלים תפלתו, א"צ לחזור, כי אינו הפסק מה שאמר חוץ למקומו). [שו"ע (סי' תרפ סעי' א-ב) ושעה"צ (אות ב)].

נוסח אמירתו

יאמר ועל הנסים בוי"ו. בכשעמדה עליהם יש לדלג תיבת עליהם דהא אח"כ אומר על עמד ישראל אח"כ אומר ועל עמד ישראל. [מ"ב (ס"ק א)]. יי"ל להשכיחם תורתך ולא יאמר מתורתך במי"ם. צ"ל שמונת ימי חנוכה אלו להודות. [מ"ב (ס"ק ח)]. וי"א שאין אומרים: כשם שעשית וכו', אלא מסיים: ועשית עמהם נסים וגבורות בימים ההם בעת הזאת, וי"א שאומרים אותו. [שו"ע (סעי' ג)]. ודעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד. [מ"ב (שם)].

ערב חנוכה שחל בערב שבת

מי שהדליק נ"ח קודם מנחה (ע"י לעיל דיני ער"ש) בערב חנוכה, אע"פ שברך על הדלקה שעשה ניסים לאבותנו כו', מ"מ אינו אומר על הניסים בתפלת מנחה. [הגרש"א זצ"ל (אשרי האיש פי"מ אות ה)]. ויש מי שאומר שיש לאומרו. [הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש פי"ז אות ז)].

שכח לאומרו בתפלה

אם לא אמר על הניסים בתפלה, אין מחזירין אותו. ומיהו אם נזכר באותה ברכה כל זמן שלא הזכיר את השם, אפילו נזכר בין אתה להשם, חוזר. [שו"ע (סי' תרפ סעי' א)]. ואם לא הזכירו כלל יאמר דרך בקשה אחר גמר התפלה קודם יהיו לרצון: " הרחמן יעשה לנו נסים ונפלאות כשם שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה בימי מתתיהו כו"ו. [מ"ב (ס"ק ד)].

טעה והזכיר על הניסים בתפלה במוצאי חנוכה

טעה ואמר בתפלת י"ח במוצאי חנוכה "על הניסים", דעת השו"ע (סי' קח סעי' יב) שאפי' אם נזכר קודם שסיים את הברכה ממשיך כדרכו. אולם דעת המ"ב (ס"ק לח) שיפסיק ויתחיל מתחילת אותה ברכה. אח"כ כבר סיים הברכה בדכה"ג ממשיך להתפלל כדרכו.

אמירתו בבחה"ז וברכת מעין שלש

כל ח' ימי חנוכה אומר על הניסים בבחה"ז בברכת הארץ. [שו"ע (סי' תרפ סעי' א-ב) ושעה"צ (אות ב)]. אולם בברכה מעין שלש אין מזכירין אותו. [מ"ב (ס"ק ב)].

שכח לאומרו

אם לא אמרו בברהמ"ז, אין מחזירין אותו. [שו"ע (סי' תרפ סעי' א)]. מיהו אם נזכר באותה ברכה כל זמן שלא הזכיר את השם, אפילו נזכר בין אתה להשם, חוזר. [שו"ע (סי' תרפ סעי' א)]. ואם לא אמרו כלל כשמגיע להרחמן יאמר: הרחמן יעשה לנו נסים ונפלאות כשם שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה בימי מתתיהו כו'. [רמ"א (סי' תרפ סעי' א)].

בסעודה שלישית של ערב חנוכה

אם אכל סעודה שלישית בשבת ערב חנוכה, והמשיך סעודתו עד הלילה, אינו מזכיר של חנוכה רק של שבת לבד. [מ"ב (סי' קפח ס"ק ל)]. וע"י בבאי"ה (ד"ה מזכיר) דמ"מ אם שכח להזכיר רצה ונזכר קודם שפתח בהטוב והמטיב אין מברך "שתנן שבתות למנוחה כו", משום דיש חולקים על האי דינא וסב"ל].

נמשכה סעודתו למוצאי חנוכה

מי שסעד ביום אחרון של חנוכה, ונמשכה סעודתו עד הלילה, י"א שאם אכל כזית פת לפני השקיעה אף שהמשיך לאכול משחשיכה יזכיר על הניסים. [שו"ע (סי' קפח סעי' י) ורמ"א (סי' תרצה סעי' א)]. מיהו אם התפלל מעריב קודם ברהמ"ז שוב אינו מזכיר. [מ"ב (שם ס"ק ב)]. ועיי"ש בסי' תרצ"ה ס"ק ט"ז דמ"מ לכתחלה לא יתפלל מעריב לפני בבחמ"ז כדי שיוכל להזכיר על הניסים]. וי"א שאין עליו להזכיר על הניסים בכל אופן. [כה"ח (סי' קפח אות ג)]. והעיקר כדעה ראשונה. [מ"ב (שם)].

טעה והזכיר "על הניסים" בברכת המזון במוצאי חנוכה

אם אמר "על הניסים" בברכת המזון במוצאי חנוכה, אפי' אם נזכר קודם שסיים את הברכה ממשיך כדרכו. וכן עיקר לבני ספרד. [ע"י שו"ע (סי' קח סעי' יב). וכן פסק האור לציון (ח"ד פמ"ח סוף הגה)]. וי"א שלכתחלה יפסיק ויתחיל מתחילת אותה ברכה. אלא שאם כבר סיים הברכה ממשיך כדרכו. [ע"י במ"ב (ס"ק לח) ובקצות השלחן (סי' מז ס"ק כח)].

שבת חנוכה שחלה ברי"ח

בשבת חנוכה שחלה בראש חודש, מלבד על הניסים צריך להזכיר רצה והחליצנו ואח"כ יעלה ויבא. טעה והזכיר יעלה ויבא ואח"כ רצה והחליצנו יצא ידי חובתו. [מ"ב (סי' קפח ס"ק ג)]. ואפילו אם לא התחיל ברכת בונה ירושלים, א"צ לחזור לומר יעלה ויבא ע"מ לומר כסדרם. [הגר"ש קלוגר (שנות חיים סי' קפח). וכן נר' קצת מהמ"ב (סי' קפח ס"ק כט)]. ויש מפוסקי ספרד הסוברים שצריך לכתחילה לומר שנית יעלה ויבא אחר רצה והחליצנו כ"ז שלא חתם הברכה. [נר פעלים (או"ח ח"ב סי' מ). וע"י משי"כ בזה בס"ד בשמעתא עמיקתא גליון רמ"ג].

סעודת מצוה ומנהגי המאכלים

ריבוי סעודות בחנוכה

ריבוי הסעודות שמרבים בהם הם סעודות הרשות, שלא קבעום למשתה ושמחה. [שו"ע (שם סעי' ב)]. וי"א שיש קצת מצוה בריבוי הסעודות, משום דבאותן הימים היתה חנוכת המזבח. ונוהגין לומר זמירות ותשבחות בסעודות שמרבים בהם, ואז הוי סעודת מצוה. [רמ"א (שם)].

אבל להשתתף בסעודת חנוכה

יש אומרים שאין האבל רשאי לילך לסעודה הנעשית לכבוד חנוכה. [אג"מ (חי"ג ססי' קסא)]. ויש מקילים אם אין מזמרים שם אלא מעניני היום. [הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש פי"ז אות יג והגה 33)].

אכילת מאכלי חלב

י"א שיש לאכול מאכלי חלב, לפי שהנס נעשה בחלב שהאכילה יהודית את האויב. [רמ"א].

מאכלים מוזהגים בשמן

נוהגים לאכול מאכלים מטוגנים זכר לנס, ואין ללול בשום מנהג. [מיימוני בן יוסף (אוסף כתבי ידות ישנים ירושלים תשי"ה הובא בספר מנהג ישראל תורה סי' תרע אות ג)].

סופגניות שלא בתוך הסעודה

סופגניות המצויות בזמנינו מותר לאוכלם אף לכתחלה שלא בתוך הסעודה ולברך עליהן מזונות. [נחם אחד בשם הגרני"ק זצ"ל, כי מרגישים טעם השמן והוי כפה"כ, וע"י בזה בשמעתא עמיקתא גליון קכ"ג. ויש להיזהר לכתחלה מלקבוע עליהן סעודה כמבואר בבניאר הלכה (סי' כו ס"ק ב-ג)]. ולרווחא דמלתא יתחכם עליהן מברך מעין שלש כמ"ש המ"ב (שם ס"ק עה), וע"י בחזו"א (סי' כו ס"ק ב-ג)]. ולרווחא דמלתא יתחכם לפני ההגשה לפרוסות פחות מכזית. [ע"י בחזו"א (סי' כו ס"ק ח ד"ה היוצא)].

ברכת הסופגניות הבאים בתוך הסעודה

אין מברכים על הסופגניות בשעת סעודת פת, אף אם באים בסוף הסעודה לקינוח. [הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש פי"ז אות כ), עיי"ש דהיינו כי סתמא יש כוונה לאוכלם גם לשם שביעה].

לטגן סופגניות בשמן הקדוש בקדושת שביעית

לכתחלה אין לטגן סופגניות בשמן של שביעית, כיון שחלק גדול מהשמן נזרק לאחר הכטיגון, ובמקום הצורך יש להקל כי סוף סוף השמן בא לתת טעם. [הגרש"א זצ"ל (משנת הגר"ש עמ' פא). והגרני"ק זצ"ל (חוט שני שביעית עמ' רגג) מסתפק בזה].